

Dorota Żuchowska-Skiba

W kierunku integracji środowiska osób niepełnosprawnych : znaczenie internetu dla formowania się wspólnot osób niepełnosprawnych

---

Miscellanea Anthropologica et Sociologica 16/2, 200-210

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dorota Żuchowska-Skiba¹

W kierunku integracji środowiska osób niepełnosprawnych. Znaczenie internetu dla formowania się wspólnot osób niepełnosprawnych

Nowe technologie medialne umożliwiają powstawanie i funkcjonowanie wspólnot ludzi zmagających się z podobnymi problemami, chcących uzyskać pomoc, radę i wsparcie. Wspólnoty wirtualne stanowią przestrzeń, gdzie w ramach oddolnych działań samopomocowych mają oni możliwość komunikacji, wymiany informacji oraz dzielenia się swymi doświadczeniami i problemami. Przynosi to istotne zmiany dla aktywności osób niepełnosprawnych w tworzącym się społeczeństwie sieci, w ramach którego formuje się nowy sposób wytwarzania i przepływu informacji przy wsparciu sieci medialnych, wpływających na kształt społeczeństwa na wszystkich poziomach, od indywidualnego aż po organizacyjny. Znaczna część działań społecznych podejmowanych w tym środowisku przenosi się dziś do sieci, co z jednej strony wzmacnia jego integrację, z drugiej jednak, paradoksalnie, może pogłębiać izolację społeczną osób niepełnosprawnych, których aktywność nie będzie wykraczać poza przestrzeń wirtualną. Podstawowym celem artykułu jest ukazanie – na podstawie analizy zawartości ich profili na portalach społecznościowych – na jakie zalety i wady korzystania z internetu wskazują zarówno osoby niepełnosprawne, jak i inne podmioty aktywnie działające w internecie na ich rzecz.

Słowa kluczowe: integracja, izolacja, niepełnosprawność, wspólnota wirtualna, więzi społeczne

Towards the integration of the environment of people with disabilities. The significance of the Internet for the formation of communities of people with disabilities

New media technologies allow for the creation and functioning of communities of people struggling with similar problems, who want to obtain help, advice and support. Virtual communities provide a space where in the conditions of the bottom-up self-help actions

¹ AGH, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie; zuchowskadorota@gmail.com.

and activities arises for them the possibility to communicate, exchange information, share experiences and problems. This causes significant changes for the activity of people with disabilities in the emerging networked society, within which a new method of information production and flow in being formed with the support of the social media networks, influencing the shape of the society on all levels: from the individual to the organizational. A significant part of social activities undertaken in this environment is transferred into the network, which on the one hand strengthens its integration, but on the other hand may paradoxically deepen the social isolation of people with disabilities, whose activities will not go beyond the virtual space. The primary goal of this article is to show – based on the analysis of the content of their social media profiles – the advantages and disadvantages of using the Internet indicated both by people with disabilities and others actively acting on behalf of this environment.

Key words: integration, isolation, disability, virtual community, social relationships

Wprowadzenie – od wspólnot tradycyjnych do wirtualnych

Podstawowym celem niniejszego artykułu jest ukazanie znaczenia internetu dla środowiska osób niepełnosprawnych przez spojrzenie na możliwości, jakie otwiera on dla przełamywania izolacji zarówno w sensie indywidualnym, jak i zbiorowym oraz dla budowania wspólnot, mających istotny wpływ na jego integrację.

W klasycznym rozumieniu wspólnota to przestrzeń współżycia intymnego, zamknięta w wąskim, najbliższym jednostce kręgu, w którym trwa ona od narodzin do śmierci i z którą jest związana na dobre i na złe. Z założenia wspólnota stoi w opozycji wobec stowarzyszenia, mającego charakter publiczny i światowy (Tönnies 2008: 22). Zdaniem Ferdynanda Tönnies, członków wspólnoty tradycyjnej łączą więzy pokrewieństwa, braterstwa lub sąsiedztwa – jest to więc wspólnota terytorialna bądź krwi, naturalnie przekształcająca się w najwyższy rodzaj wspólnoty ducha (2008: 34–35). Członkostwo w niej wynika z tak zwanej woli naturalnej, podświadomej motywacji do poświęcania czasu na działania na rzecz innych członków (Tönnies 2008: 123–127), jej podstawą jest bycie razem jej członków realizowane poprzez spontaniczną przynależność, a spajające ich więzi mają charakter autoteliczny (Łucka 2011: 29). Przynależność do wspólnoty ogranicza jednak indywidualną wolność, której osiągnięcie możliwe jest jedynie w stowarzyszeniach, dzięki tak zwanej woli arbitralnej, pozwalającej jednostce w pełni rozporządzać swoim życiem i kalkulować cele w sposób racjonalny i niczym nie ograniczony; stowarzyszenia – a także zawierane w ich ramach relacje – służą bowiem przede wszystkim realizacji indywidualnych celów (Tönnies 2008: 250, 148–150, 160). W toku przemiany społeczeństwa tradycyjnego w nowoczesne, w wyniku procesów indywidualizacji i fragmentaryzacji (Łucka 2011: 30) następuje odejście od wspólnot na rzecz stowarzyszeń. Dzięki przeciwstawieniu ich sobie Tönnies jest w stanie ukazać zmiany społeczne, jakie towarzyszą kształtowaniu

się społeczeństwa nowoczesnego. Mimo że wspólnoty podległy w tym procesie przeobrażeniom, a ich rola wyraźnie zmalała, są stałym elementem rzeczywistości życia społecznego i pozostają istotne dla swych członków (Tönnies 2008: 329).

Lata dziewięćdziesiąte XX wieku przyniosły nowe spojrzenie na funkcjonowanie wspólnot w społeczeństwie nowoczesnym i ponowoczesnym. Wraz z wypracowaniem w ramach nurtu komunitariańskiego koncepcji „wspólnoty wrażliwej” (Łucka 2011: 32), zaczęła być ona definiowana jako sieć przecinających się i wzmacniających powiązań emocjonalnych pomiędzy jednostkami, wyrastających z dzielanych norm, wartości, znaczeń, historii i tożsamości, czyli wspólnej kultury (Etzioni 2004: 20), i będących podstawą wzajemnych zobowiązań pomiędzy jej członkami (Tam 1998: 7). Tak rozumiana wspólnota nie jest zorientowana jedynie na wypełnianie konkretnych, pojedynczych celów, ale na umożliwianie realizacji całej gamy zainteresowań i działań (Selznick 2002: 20). Powstające w ten sposób sieci relacji nie są ograniczone geograficznie – ich granice wyznaczają interakcje i praktyki jej członków (Frazer 1999: 67–81).

Takie pojęcie „wspólnoty wrażliwej” – dzięki objęciu przez nie form aktywności bazujących nie tyle na więzach krwi czy sąsiedztwa, co na emocjonalnym poczuciu przynależności wzmocnionym przez wspólnotę kulturową – pasuje się gdzieś pomiędzy wspólnotą a stowarzyszeniem w rozumieniu Tönniesa i stanowi odpowiedź na zachodzące w społeczeństwie zmiany. Tendencje opisywane wcześniej w odniesieniu do społeczeństwa przemysłowego pod wpływem prywatyzacji i indywidualizacji uległy pogłębieniu, prowadząc do dezintegracji wspólnot tradycyjnych. Powoduje to z jednej strony stałe zmniejszanie się wspólnot sąsiedzkich, rodzinnych i pracowniczych, z drugiej zaś ich rozszerzanie ze względu na postępujące rozproszenie i zwiększanie zasięgu terytorialnego (Dijk 2010: 232).

Wraz z pojawieniem się i spopularyzowaniem komunikacji opartej na technologiach informatycznych i medialnych w XXI wieku powstała konieczność dalszego unowocześnienia pojęcia wspólnoty, połączenie sieci społecznych z medialnymi zaowocowało bowiem powstaniem w internecie nowego środowiska społecznego i wspólnot o charakterze wirtualnym opartych na komunikacji zapośredniczonej (Dijk 2010: 61; Castells 2011: 37). Członków ich nie łączy wspólnota przestrzenna, a wspólnota zainteresowań lub wartości (Castells 2008: 364) – pod innymi względami stanowią oni zbiorowość heterogeniczną, opartą na luźnych i nietrwałych związkach (Dijk 2010: 232–234). Tworzenie homogenicznych grup wirtualnych ogranicza różnorodność w kontaktach społecznych, nie zmusza do konfrontacji z nią, a w efekcie może prowadzić do cyberbałkanizacji (Putnam 2008: 301).

Ze względu na jednowymiarowość i nietrwałość wspólnoty wirtualne nie mogą zatem zastąpić tradycyjnych – w sytuacji atrofii tych drugich zapewniane przez nie wsparcie jest dziś jednak szczególnie istotne. Nietrwałe więzi wspierane przez anonimowość i płynność wirtualnego świata nie zastąpią jednak silnych związków opartych na częstych kontaktach bezpośrednich, jakie dominowały we wspólnotach tradycyjnych (Castells 2008: 365; Putnam 2008: 300).

Mimo to wspólnoty coraz częściej ulegają wirtualizacji i obecnie to właśnie w internecie realizuje się znaczna część działań indywidualnych, grupowych i społecznych ich członków (Dijk 2010: 57). Wspólnoty wirtualne mogą odegrać ważną rolę w integracji środowisk licznych, lecz jednocześnie płynnych, umożliwiając bowiem przekraczanie granic zarówno organizacyjnych, jak i przestrzennych i włączenie w swe szeregi jednostek, które inaczej pozostałyby w izolacji (Putnam 2008: 292). Jest to szczególnie istotne dla osób niepełnosprawnych – cyberprzestrzeń jest bowiem jedynym miejscem, gdzie mogą one swobodnie tworzyć wspólnoty o olbrzymim znaczeniu dla swego funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie, które dzięki zapośredniczonej wymianie ważnych dla nich treści – na portalach społecznościowych, forach, blogach oraz czatach – pozwalają przełamywać izolację tak jednostek i grup, jak i całego środowiska. Internet daje środowiskom osób niepełnosprawnych szansę, jakiej dotąd nie dawały media masowe – szansę zamieszczania i kontrolowania przez nie same lub związane z nimi organizacje na ogólnodostępnych portalach treści nagłaśniających ważne dla nich kwestie i problemy (Zames-Fleischer, Zames 2011: 232).

Powstawanie wspólnot internetowych jest wynikiem przemian zachodzących we współczesnym społeczeństwie i postępującego procesu indywidualizacji. Jednostki mogą należeć do wielu lokalnych i globalnych wspólnot sieciowych, których podstawą są ich wspólne zainteresowania, cele lub położenie społeczne. Dynamicznemu rozwojowi technologii towarzyszy wzrost ilości interakcji pomiędzy jednostkami, na których przebieg nie mają już zasadniczego wpływu czynniki związane z odległością i czasem. Relacje nawiązywane w sieci wcale nie ograniczają bezpośrednich, ale je uzupełniają, a nawet wzmacniają (Dijk 2010: 56–61). Stworzenie grupy wirtualnej pomaga nawiązać ludziom kontakt przy zachowaniu dzielącej ich odległości. Członkowie tego typu zbiorowości entuzjastycznie podchodzą do poszerzania kręgu przyjaciół za pomocą sieci. W tradycyjnych społecznościach najpierw dochodzi do spotkań z ludźmi, których następnie zaczyna się lepiej poznawać, w społecznościach wirtualnych zaś kolejność jest odwrotna – najpierw poznaje się ludzi, a później decyduje, czy chce się z nimi spotkać (Rheingold 1993). Pozwala to zwiększyć kontrolę nad zawieraniem nowych znajomości. Co więcej, mimo iż więzi wirtualne są słabsze niż realne, ich wielość pozwala osobom niepełnosprawnym wyjść z izolacji, a uczestnictwo w różnych wspólnotach, związanych tak z niepełnosprawnością, jak i z zainteresowaniami, wzmacnia integrację tego środowiska i zmniejsza poczucie osamotnienia i marginalizacji w dobie osłabienia wspólnot tradycyjnych.

Metodologia badań

Przeprowadzone badanie polegało na analizie zawartości dwudziestu dziewięciu profili założonych na ogólnodostępnych i cieszących się dużą popularnością por-

talach społecznościowych². Dobierając próbę badawczą wyszukano najpopularniejsze profile związane ze środowiskiem niepełnosprawnych. Brano pod uwagę także ich czas istnienia (przynajmniej rok) i częstotliwość aktualizacji (przynajmniej raz na tydzień).

W próbie znalazło się jedenaście profili organizacji pozarządowych, dla których portale społecznościowe stanowiły jedynie dodatkową przestrzeń komunikacji z osobami niepełnosprawnymi, pięć profili fundacji założonych przez osoby niepełnosprawne, cztery profile kampanii, akcji i programów społecznych, siedem osobistych profili osób niepełnosprawnych, jeden profil samorządu oraz jeden profil organizacji utworzonej przez osoby niepełnosprawne, lecz nie mającej związku z niesieniem pomocy osobom niepełnosprawnym.

Taki dobór próby miał umożliwić odtworzenie wirtualnych sieci społecznych osób niepełnosprawnych oraz instytucji związanych z tym środowiskiem działających wyłącznie w przestrzeni internetu (dotyczyło to pięciu profili) oraz stanowiących jedynie wsparcie dla organizacji istniejących w świecie rzeczywistym (dotyczyło to dwudziestu czterech profili). Jak widać, wspólnoty internetowe znacznie częściej stanowią uzupełnienie działań realnych, jednakże istnienie wspólnot o charakterze wyłącznie wirtualnym wskazuje, że przestrzeń ta jest atrakcyjna dla osób niepełnosprawnych. Samodzielnie podejmują one w niej działania zmierzające do integracji oraz przełamania izolacji społecznej. W badaniu zwrócono zatem uwagę także na różnice w zawartości tych dwóch rodzajów profili, aby ukazać ich specyfikę i znaczenie dla realizacji tych dwóch celów.

Profile poddano analizie zawartości pod kątem występowania:

- elementów odpowiedzialnych za budowanie wspólnoty środowiskowej, do których zaliczono możliwość dzielenia się profilami, obecność listy przyjaciół, konkursy z nagrodami dla użytkowników, sondy, ankiety internetowe oraz linki do blogów i stron WWW tworzonych przez osoby niepełnosprawne;
- komunikacji lateralnej opartej na hipertekstowych odsyłaczach do publikacji, stron internetowych instytucji rządowych, pozarządowych i samorządowych oraz akcji społecznych, a także wydarzeń związanych z niepełnosprawnością;
- narzędzi umożliwiających komunikację synchroniczną i asynchroniczną oraz wymianę i pozyskanie informacji związanych z niepełnosprawnością.

Elementy te pozwalają zilustrować znaczenie internetu dla powstawania i funkcjonowania wspólnot osób niepełnosprawnych.

² Do badania wybrano portal Facebook, o charakterze ogólnym, i GoldenLine, o wyraźnym nastawieniu branżowym.

W kierunku integracji środowiska i przełamywania izolacji jednostek – analiza zawartości profili

Na wszystkich analizowanych profilach zarówno twórca, jak i pozostali użytkownicy mogą umieszczać swoje wpisy i swobodnie się ze sobą porozumiewać. Mają one charakter otwarty, a komunikację w przeważającej ilości wątków inicjują aktywni użytkownicy, współtworząc w ten sposób profil oraz budując skupioną wokół niego wspólnotę. Zasady moderacji zwykle nie są określone i zależą od twórcy profilu, który ma możliwość usuwania wpisów lub blokowania nieodpowiednio zachowujących się osób. W pięciu przypadkach właściciel profilu był oficjalnym moderatorem. Trudno określić, na ile wpływa się na wpisy zamieszczane na profilach, ponieważ nie pojawiają się informacje o usuniętych treściach i zablokowanych osobach.

Czaty umożliwiające komunikację synchroniczną oferuje 82,8% badanych profili. Pozwalają one na kontakt osobisty niewidoczny dla reszty użytkowników, służą więc przede wszystkim pogłębianiu relacji indywidualnych, nie pozostawiają jednak śladu na profilach, nie wiadomo więc, ile osób z nich korzysta. W 17,2% przypadków portal nie zapewniał takiej formy komunikacji, a jedynie grupową komunikację asynchroniczną, widoczną dla każdego członka grupy, co wskazuje na to, że służą one przede wszystkim budowaniu wspólnoty środowiskowej.

Informacje o konkursach i nagrodach za wzięcie w nich udziału pojawiły się na 41,4% profilach (profile NGO – 10,3%, osób niepełnosprawnych – 13,8%, zakładanych przez nie organizacji i samorządu – po 3,4%). Obejmowały one tak klasyczne konkursy na blog, zdjęcie w określonej tematyce czy najlepszego sportowca (związane z akcjami organizowanymi przez społeczności zgromadzone wokół danego profilu), jak i wybory miss na wózku. Choć udział w nich brać mogły tylko osoby niepełnosprawne, głosować mogli wszyscy użytkownicy. Wskazuje to na otwieranie się i postępującą integrację tego środowiska z resztą społeczeństwa poprzez przedstawianie się w nowym świetle – nie choroby i cierpienia, ale twórczości i atrakcyjności fizycznej – i wynikającą z tego zmianę stereotypu osób niepełnosprawnych.

Portale ułatwiają też przesyłanie treści nie tylko na danym profilu, ale również pomiędzy profilami. Udostępnianie całych profili zdecydowanie wspiera integrację środowiskową. 82,8% profili oferuje możliwość „polubienia”, co pozwala osobom zaangażowanym w budowanie wspólnoty ocenić jej wielkość (nie wszyscy użytkownicy włączają się w tworzenie zawartości profilu, znaczna ich część nastawiona jest na bierne korzystanie z zamieszczanych treści – widoczni są oni jako osoby „lubiące” dany profil). Na pozostałych profilach nie było takiej możliwości, nie utrudniało to jednak pozyskania danych o wielkości wspólnoty, liczba użytkowników czynnych i biernych była bowiem wyraźnie zaznaczona.

Sondy i ankiety pojawiły się na 20,7% profili (profile NGO – 3,4%, samorządu – 3,4%, akcji społecznych – 10,3%; nie było ich na profilach osób niepełnosprawnych i zakładanych przez nie organizacji), co świadczy o chęci rozpoznania

potrzeb i opinii tego środowiska przez instytucje i nie ma charakteru budującego wspólnotę samych osób niepełnosprawnych.

Linki do blogów osób niepełnosprawnych umieszczono na 42,9% profili (profile NGO, osób niepełnosprawnych i zakładanych przez nie organizacji – po 14,3%). Wskaźnik korelacji r Pearsona (0,29) oraz korelacja ρ Spearmana (0,26) wskazują na średnio silny związek pomiędzy twórcą profilu a obecnością nań odsyłaczy do blogów. Jak widać, najczęściej linki takie zamieszczają same osoby niepełnosprawne. Odsyłacze do blogów nie pojawiły się na profilach organizacji nie związanych bezpośrednio z pomocą osobom niepełnosprawnym, samorządu oraz akcji społecznych. Największa chęć dzielenia się twórczością osób niepełnosprawnych panuje zatem tam, gdzie formuje się ich rzeczywista wspólnota.

Na zdecydowanej większości profili, w specjalnie wydzielonym miejscu, znajdują się także linki do stron polecanych, sugerujące istnienie sieci powiązań o charakterze instytucjonalnym i pozwalające zarówno na budowanie wspólnoty, jak i przełamanie izolacji jednostek, znajdujących dzięki temu wsparcie i wskazówki co do swoich indywidualnych problemów i realizacji jednostkowych celów.

Najmniej linków odsyłało do stron rządowych i samorządowych – pojawiły się one w 24,1% wpisów (profile NGO, akcji społecznych oraz organizacji zakładanych przez osoby niepełnosprawne – po 6,9%, osób niepełnosprawnych – 3,4%; nie było ich na profilach samorządu i stowarzyszeń nie związanych z pomaganiem osobom niepełnosprawnym). Charakter profilu wydaje się zatem w tym względzie decydujący, najwięcej takich odsyłaczy pojawiło się bowiem na profilach organizacji pomagających osobom niepełnosprawnym.

Linki do stron osób odpowiedzialnych za prowadzenie polityki społecznej i pomoc osobom niepełnosprawnym zamieszczono wyłącznie na profilach NGO (7,1%). Znacznie więcej linków odnosiło do innych NGO (69%; w tym profile NGO – 24,1%, osób niepełnosprawnych – 17,2%, zakładanych przez nie organizacji – 10,3%, akcji społecznych – 13,8%, samorządów – 3,4%). Linki do stron kampanii społecznych pojawiły się na 34,5% profili (profile NGO – 17,2%, osób niepełnosprawnych – 10,3%, organizacji przez nie zakładanych, akcji społecznych i samorządów – po 3,4%).

Widać więc, że tak osoby niepełnosprawne, jak i NGO popularyzują na swoich profilach działania podejmowane przez NGO i rozmaite kampanie, które uważają za ważne dla tego środowiska: informacyjne (np. Ogólnopolski Program Protezowania, SM – Walcz o siebie, Asystent Osoby Niepełnosprawnej), mające na celu walkę z dyskryminacją (np. internetowe forum przeciw dyskryminacji niezatapialni.info) lub pozyskanie środków na działalność fundacji (np. kampania społeczna na rzecz Fundacji Zdążyć z Pomocą), integrujące środowisko osób niepełnosprawnych (np. Kocham Kraków z Wzajemnością, Światowy Dzień Zespołu Downa, II Bieg Integracyjny, domotwarty.org.pl, W 80 Rowerów Dookoła Europy, Konwój rowerowy „Wstań i jedź”) oraz dążące do zmiany stereotypu osoby niepełnosprawnej (np. wybory miss na wózku, portrety kobiet spełnionych, akcja FAR „Mural. Zamalowujemy stereotyp”).

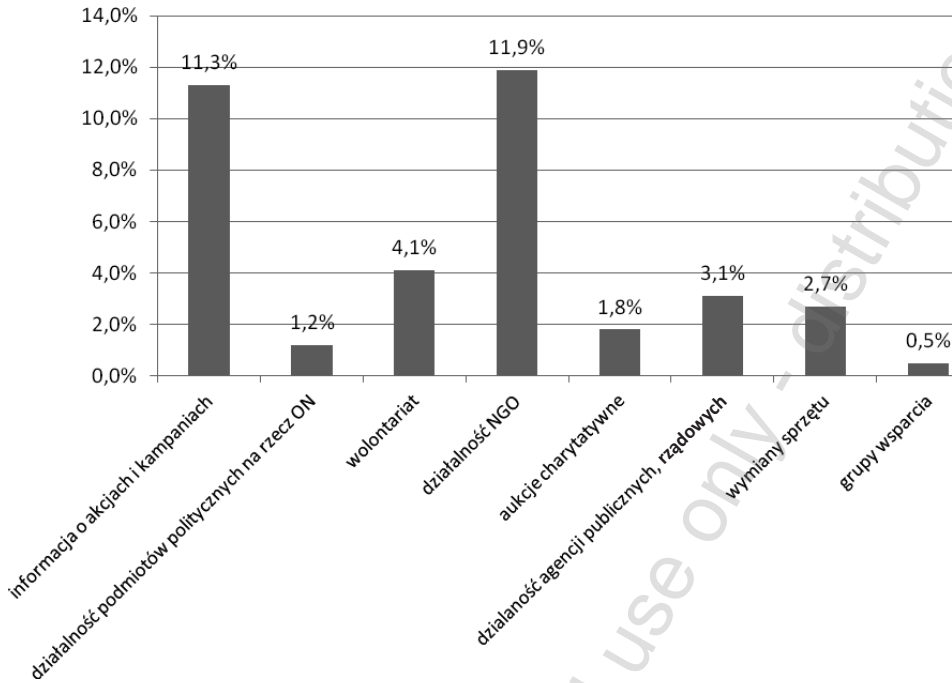

Linki do akcji i programów społecznych pojawiły się na 51,7% profili (profile NGO – 10,3%, osób niepełnosprawnych – 17,2%, organizacji przez nie zakładanych oraz akcji społecznych – po 10,3%, stowarzyszeń nie związanych z pomocą osobom niepełnosprawnym – 3,4%; nie pojawiły się na profilu stworzonym przez samorząd). Wskaźnik r Pearsona (0,351) i korelacja Spearmana (0,356) wskazują na średnio silny związek pomiędzy typem profilu i obecnością takich linków. Widać jednak, iż najczęściej zamieszczają je same osoby niepełnosprawne. Na profilach NGO tylko część wpisów wiąże się z działalnością instytucji, skupiają one bowiem osoby niepełnosprawne tak jako wolontariuszy, jak i beneficjentów, tworząc społeczność wyrastającą z instytucjonalnego podłoża, lecz funkcjonującą w ramach profilu.

Popularyzującą akcji i programów społecznych zajmują się najczęściej profile, których działalność wiąże się ze wsparciem dla osób niepełnosprawnych, ich aktywizacją zawodową i społeczną, zmianą ich wizerunku i likwidowaniem barier. Ukazuje na mobilizację aktywnych w internecie osób niepełnosprawnych do zwalczania nie tylko dyskryminacji i ograniczeń, ale także stereotypów.

Poza linkami umieszczonymi w wydzielonym miejscu na profilach, których doboru dokonywał twórca profilu, pojawiały się one także w wątkach stworzonych przez użytkowników profilu i członków wspólnoty – widać więc, że jest ona gotowa dzielić się informacjami, a nie tylko nastawiona na bierne z nich korzystanie. Znalazły się tam informacje o akcjach i kampaniach (11,3%), działalności NGO (11,9%), wolontariatach (4,1%), działalności agencji publicznych i rządowych, ofertach wymiany sprzętu (2,7%), działalności podmiotów politycznych na rzecz osób niepełnosprawnych (1,2%), aukcjach charytatywnych (1,8%) oraz grupach wsparcia (0,5%). Ma to duże znaczenie dla integracji środowiska i wymiany informacji istotnych nie tylko dla samych osób niepełnosprawnych, ale również dla podmiotów działających na ich rzecz.

Najliczniejsze były linki do działań NGO (najczęściej na profilach stworzonych przez same NGO i niemal równie często na profilach osób niepełnosprawnych), co wskazuje na tworzenie się sieci instytucjonalnej oraz integrację i wymianę informacji w ramach środowiska osób niepełnosprawnych. Wpisy o akcjach i kampaniach pojawiły się w 11,4% wszystkich wątków (na profilach osób niepełnosprawnych – 36,9%, zakładanych przez nie organizacji – 11,1%, NGO – 4,1%, samorządu – 11,3%, akcji społecznych – 10,5%, stowarzyszeń nie związanych z pomocą osobom niepełnosprawnym – 3,7%). Tylko 0,5% wpisów dotyczyło grup wsparcia (zamieszczały je osoby niepełnosprawne na profilach osobistych oraz zakładanych przez siebie organizacji). Wpisów związanych z akcjami charytatywnymi najwięcej było na profilach NGO (66,7%), pojawiły się też na profilach osób niepełnosprawnych (25,9%), organizacji przez nie zakładanych i stowarzyszeń nie związanych z pomocą osobom niepełnosprawnym (po 3,7%). Informacje o działalności podmiotów politycznych na rzecz osób niepełnosprawnych pojawiały się na profilach osób niepełnosprawnych (61,1%), NGO (27,8%) oraz akcji społecznych i stowarzyszeń nie związanych z pomocą osobom niepełnosprawnym (po 5,6%).

Wykres 1. Informacje, jakimi dzielą się członkowie wspólnoty osób niepełnosprawnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań własnych.

Oferty wymiany sprzętu zdecydowanie najczęściej pojawiły się na profilach tworzonych przez osoby niepełnosprawne (47,5%), zamieszczano je także na profilach NGO (35%), organizacji zakładanych przez osoby niepełnosprawne (5%) oraz samorządów (12,5%). Wyłącznie treści związane z aukcjami charytatywnymi pojawiały się częściej na profilach nie prowadzonych przez osoby niepełnosprawne, a przez NGO. To na tych pierwszych najbardziej widoczne są zatem elementy budowania sieci społecznej, na dzień dzisiejszy istniejącej wyłącznie w warstwie komunikacyjnej, jednak w sieci nabierającej charakteru publicznego.

W opisie działalności instytucji na rzecz osób niepełnosprawnych dominuje ukazywanie jej aktywności jako wypełnianie obowiązków wynikających z ustaw, rozporządzeń i statutów. Inaczej wygląda to w przestrzeni, w której aktywni są sami niepełnosprawni, a gdzie dominuje perspektywa jednostkowa, ukazująca indywidualne działania służące budowaniu wspólnoty środowiskowej i pozwalająca wyjść z izolacji społecznej.

Istotny wpływ na budowanie wspólnoty ma forma wpisów. Najczęściej mają one charakter informacyjny, co wskazuje na ciągły niedosyt informacji, do których dostęp tak w rzeczywistości społecznej, jak i wirtualnej jest wciąż utrudniony. Wyjątek stanowią tu profile akcji społecznych i organizacji nie związanych z pomocą osobom niepełnosprawnym, na których pojawia się więcej zdjęć oraz filmów. Wpisy na profilach osób niepełnosprawnych zawierają cytaty z publikacji

(10,6%), linki (10,1%), filmy (1,4%), informacje (13,0%) oraz zdjęcia (6,8%). Na profilach NGO linki stanowią 6,5% wpisów, a cytaty z artykułów tylko 2,3%. Wpisy na profilach organizacji zakładanych przez osoby niepełnosprawne zawierają informacje (5,1%), cytaty z artykułów (1,4%) oraz linki (1,1%). Plakaty zamieszczano rzadko (profile NGO – 1,1%, osób niepełnosprawnych – 0,9%, organizacji przez nie zakładanych – 0,8%). Widać więc, że osoby niepełnosprawne stosują szerszą gamę form komunikacji. Dzięki linkom, cytatom, filmom i zdjęciom ich profile nabierają charakteru audiowizualnego hipertekstu. Na profilach NGO dominuje z kolei tradycyjna warstwa informacyjna.

Na badanych profilach pojawiło się wiele linków do publikacji, w tym książek, artykułów prasowych, tekstów na stronach organizacji samorządowych, państwowych i społecznych powołanych do niesienia pomocy osobom niepełnosprawnym oraz wzmianek na portalach informacyjnych. Najczęściej linki takie zamieszczano na profilach NGO (37,9%), osób niepełnosprawnych (24,1%), zakładanych przez nie organizacji (17,2%) oraz akcji społecznych.

Analiza wyników przeprowadzonych badań świadczy o tym, iż istnieje potrzeba szerokiego zaprezentowania funkcjonujących w przestrzeni publicznej informacji na temat niepełnosprawności w wymiarze medycznym, politycznym, prawnym, społecznym oraz naukowym (takie tematy poruszały zamieszczane na badanych profilach linki). Widać, że członkowie środowiska niepełnosprawnych są zainteresowani analizą swojej pozycji w społeczeństwie i dzielą się posiadanymi informacjami z innymi, co wzmacnia ich integrację poprzez uświadomienie sobie wspólnego położenia.

Podsumowanie

Wspólnoty wirtualne, w tym także te, które są jedynie uzupełnieniem wspólnot rzeczywistych, umożliwiają integrację środowiska osób niepełnosprawnych. Mają one homogeniczny charakter, a podstawą członkostwa jest podobna sytuacja społeczna związana z niepełnosprawnością. Wspólnoty wirtualne tworzone oddolnie i spontanicznie przez osoby niepełnosprawne pozwalają na integrację całego środowiska, nie są bowiem adresowane do osób z konkretnym typem niepełnosprawności – taki charakter miały tylko dwa profile tworzone przez NGO, dla których przestrzeń wirtualna stanowiła tylko uzupełnienie działań. Służą one nie tylko wymianie informacji, ale też nagłaśnianiu wydarzeń oraz działań osób niepełnosprawnych. Znaczna część podejmowanych w ich ramach aktywności i konkursów ukierunkowana jest na całe społeczeństwo. Ta sieć społecznych kontaktów o charakterze grupowym jest także podstawą dla powiązań o charakterze instytucjonalnym.

Dzięki wielości wspólnot funkcjonujących w sieci przełamana zostaje izolacja jednostek, a poczucie przynależności do nich pozwala osłabić uczucie osamotnienia. Nie zastąpią one wspólnot tradycyjnych, ale zwłaszcza w przypadku osób

niepełnosprawnych mogą je uzupełniać. Nawiązywanie w nich relacje, mimo że słabsze, pozwalają poszerzyć ich kontakty o osoby zmagające się z podobnymi problemami, mogące podzielić się własną wiedzą, doświadczeniami i informacjami oraz udzielić wsparcia w trudnych momentach.

Mimo wielu słabości wspólnot internetowych, stanowią one istotną przestrzeń dla działań osób niepełnosprawnych, nie ograniczoną czasem ani przestrzenią, pozwalającą przełamać ich dotychczasową izolację i sprzyjającą integracji, skupiającą ludzi, których funkcjonowanie w ramach tradycyjnych wspólnot byłoby utrudnione i którzy byliby inaczej skazani na marginalizację.

Literatura

- Castells M., 2003, *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, tłum. T. Hornowski, Poznań: Rebis.
- Castells M., 2008 *Siła tożsamości*, tłum. S. Szymański, red. nauk. M. Marody, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Castells M., 2011, *Społeczeństwo sieci*, tłum. K. Pawluś, M. Marody, J. Stawiński, S. Szymański, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dijk J. van, 2010, *Społeczne aspekty nowych mediów*, tłum. J. Konieczny, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Etzioni A., 2004, *The Common Good*, Cambridge: Polity Press.
- Frazer E., 1999, *The Problems of Communitarian Politics: unity and conflicts*, Oxford: Oxford University Press.
- Łucka D., 2011, *Marzenie o wspólnocie: retrospektywna fikcja czy wizja przyszłości? Komunitariańska koncepcja wspólnoty*, „Studia Socjologiczne” nr 4(203).
- Putnam R., 2008, *Samotna gra w kregle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych*, tłum. P. Sadura, S. Szymański, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.
- Rheingold H., 1993, *The Virtual Community*, <http://www.rheingold.com/vc/book/1.html> [dostęp: 04.06.2014].
- Selznick P., 2002, *Communitarian Persuasion*, Washington: The Woodrow Wilson Center Press.
- Tam H., 1998, *Communitarianism. An Agenda for Politics and Citizenship*, New York: Palgrave Macmillan.
- Tönnies F., 2008, *Wspólnota i stowarzyszenie*, tłum. M. Łukasiewicz, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Zames-Fleischer D., Zames F., 2011, *The Disability Rights Movement. From Charity to Confrontation*, Philadelphia: Temple University Press.